

BOSHLANG'ICH MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARDA NAZORAT VA O'Z-O'ZINI QADRLASHNI SHAKLLANTIRISH

Mohidil Isaxanova

QDPI katta oqituvchisi

Farangiz Abdusattorova

QDPI 3-kurs talabasi

Annotatsiya: Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarning o'zini o'zi qadrlashi bolaning o'z faoliyati, uning intellektual imkoniyatlari va qiyinchiliklarni engish qobiliyatining aks etishi bilan tavsiflanadi. Bu bolaning xulq-atvorida, ta'lim jarayonida, shuningdek, uning ijtimoiy moslashuvida namoyon bo'lishi haqida fikrlar keltirib o'tilgan.

Tayanch so'zlar: shaxs, kichik maktab yoshi, qadriyat, o'z-o'zini baholash, o'zi qadrlash, o'z-o'zini hurmat qilish, ijtimoiy xodisa.

Zamonaviy maktab ta'limining ustuvor maqsadi bilim, ko'nikma va malakalarni o'qituvchidan o'quvchiga oddiygina o'tkazish o'rniga, o'quvchining mustaqil ravishda o'quv maqsadlarini belgilash, ularni amalga oshirish yo'llarini loyihalash, ularning yutuqlarini nazorat qilish va baholash qobiliyatini rivojlantirishga aylandi. Ushbu maqsadga erishish universal ta'lim faoliyati tizimini shakllantirish tufayli mumkin bo'ladi.

Ta'lim faoliyati tarkibida o'ziga xos funktsiyalarga ega bo'lgan nazorat harakati alohida o'rin egallaydi: u faoliyatning o'ziga qaratilgan, o'quvchilarning o'ziga bo'lgan munosabatini sub'ekt [sifatida belgilaydi](#), buning natijasida uni hal qilishga qaratilgan. Kichik yoshdagi o'quvchilar tomonidan bilimlarni o'zlashtirishda nazorat harakati bilan bir qatorda baholash harakati ham muhim rol o'ynaydi. U o'zlashtirilganmi yoki yo'qmi, berilgan o'quv vazifasini hal qilishning umumiy usuli, ta'lim harakatlarining natijasi ularning yakuniy maqsadiga mos keladimi yoki yo'qligini aniqlash imkonini beradi.

A.N.Leontiev o'z-o'zini nazorat qilish va o'zini o'zi qadrlash ajralmas ta'lim faoliyatining bir qismi ekanligini ta'kidlaydi, ya'ni ular bir butun sifatida shakllanishi kerakligini anglatadi.

Xo'sh, o'z-o'zini hurmat qilish nima? O'z-o'zini hurmat- bu o'z-o'zini anglashni rivojlantirishning zaruriy komponenti, ya'ni shaxsning o'zini, [uning jismoniy kuchini](#), aqliy qobiliyatlarini, xatti-harakatlarini, xatti-harakatlarining motivlari va maqsadlarini, boshqalarga va o'ziga munosabatini anglashi. O'z-o'zini baholashning asosiy ma'nosi o'quvchining o'zini o'zi [boshqarishi](#), o'z faoliyatini o'z-o'zini tekshirishi va o'zini o'zi rag'batlantirishidir.

Shaxs birgalikdagi faoliyat va muloqot natijasida shaxsga aylanadi. Juda yuqori va juda past o'z-o'zini hurmat qilish shaxsiy nizolarning ichki manbasiga

aylanishi mumkin. Adekvat o'z-o'zini hurmat qilishning shakllanishi bolaning shaxsiyatini rivojlantirishning eng muhim omilidir. Nisbatan barqaror o'zini o'zi qadrlash bolalarda boshqalarning, birinchi navbatda, eng yaqin kattalar va tengdoshlarning baholari ta'siri ostida, [shuningdek](#), bolaning o'z faoliyati va uning natijalarini o'z-o'zini baholash jarayonida shakllanadi.

Bolada o'zini o'zi qadrlashning rivojlanishi tug'ilishdan boshlanadi. O'z-o'zini hurmat qilishga nima ta'sir qiladi? Avvalo, bolalikda atrof-muhit katta ahamiyatga ega. Kichkina odam hali ham o'zi haqida hech narsa bilmaydi. U ota-onalarning munosabatini ko'radi, [ularning gaplarini eshitadi](#), xatti-harakatlarga qanday munosabatda bo'lishlarini, his-tuyg'ularning namoyon bo'lishlarini, bayonotlarini eshitadi.

O'z-o'zini hurmat qilish bolaning yutuqlari bilan ham shakllanadi. Ammo bolalik davrida kattalarning reaksiyasi katta rol o'ynaydi. Agar siz doimo bolaning tengdoshlari kabi ishonch bilan qilmasligiga e'tibor qaratsangiz, ta'sir salbiy bo'ladi. [Haddan tashqari maqtov](#), shuningdek, doimiy ravishda tashqaridan oziqlanishi kerak bo'lgan nosog'lom o'zini o'zi qadrlashga yordam beradi.

Boshlang'ich maktab yoshida kattalar hali ham bola uchun hokimiyat vazifasini bajaradilar. Ammo o'z-o'zini hurmat qilishning haddan tashqari baholanishi asta-sekin adekvatga aylanadi. Shuni yodda tutish kerakki, bu yoshda bolalar hali ham ota-onalar va o'qituvchilarning bahosi orqali o'zlarini ko'proq idrok etadilar. Aynan shuning uchun ham baholar akademik natijalarga motivatsiyaga juda og'riqli ta'sir ko'rsatadi. Shuni esda tutish kerakki, hozir bolani munosib o'zini o'zi qadrlash orqali muvaffaqiyatga yo'naltirish vaqti keldi: qo'llab-quvvatlash, rag'batlantirish, sevish, hurmat qilish, qadr-qimmatini ta'kidlash. Shu bilan birga, shuni esda tutish kerakki, bolalik davrida o'zini o'zi qadrlash to'g'ridan-to'g'ri kattalarga bog'liq va o'smirlik davriga qadar juda beqaror bo'lib, u erda asta-sekin pasayadi.

Noqulay harakat qilishdan qo'rqmang, lekin o'z-o'zini hurmat qilishning poydevori oilada qo'yilganligini yodda tutish kerak. Voyaga etgan odam o'z faoliyati, [yutuqlari](#), qo'llab-quvvatlovchi odamlar bilan muloqot va introspektsiya orqali o'zini o'zi qadrlashni oshirishga qodir.

Bolada adekvat o'zini o'zi qadrlashni shakllantirish shartlari:

Taqqoslamang;

Keling, haqiqiy hisob-kitob qilaylik;

Farzandingizning chegaralarini hurmat qiling;

Namuna bo'ling;

Muvaffaqiyatli vaziyatlarni yarating.

Boshlang'ich maktab yoshi - o'zini o'zi qadrlashning intensiv shakllanishi davri.

O'z-o'zini hurmat qilish boshqalarning bahosi ta'sirida shakllanganligi sababli va barqaror bo'lib, katta qiyinchilik bilan o'zgaradi, lekin uni boshqalarning (tengdoshlar, o'qituvchilar, qarindoshlar) munosabatini o'zgartirish orqali o'zgartirish mumkin. Shu sababli, optimal o'zini o'zi qadrlashning shakllanishi bu odamlarning barchasini baholashning adolatliligiga juda bog'liq. Ayniqsa, bolaga o'zini o'zi qadrlashning pastligini oshirishga yordam berish, unga o'ziga o'z qobiliyatiga, qadriga ishonishga yordam berish juda muhimdir.

To'g'ri o'z-o'zini hurmat qilish ruhiy salomatlik uchun juda muhimdir. Agar inson - ayniqsa bola - o'zini o'rtacha, befarq va keraksiz odam deb hisoblasa, u o'zini shu bahoga ko'ra tuta boshlaydi.

O'z-o'zini hurmat qilishning paydo bo'lishi va rivojlanishi muammosi bolaning shaxsiyatini shakllantirishning markaziy muammolaridan biridir.

Kichik yoshdagi o'quvchining o'zini o'zi boshqarish qobiliyatini shakllantirish jarayoni o'zini o'zi qadrlashning rivojlanish darajasiga bog'liq. Dastlabki bosqichda kichik yoshdagi o'quvchilar o'z-o'zini nazorat qilishni faqat kattalar rahbarligida va tengdoshlari ishtirokida amalga oshirishlari mumkin. Bolaning o'zini o'zi anglashi ta'lim faoliyatida amalga oshiriladi.

Boshlang'ich maktab yoshidagi bolalar o'z-o'zini hurmat qilishning har xil turlarini ko'rsatadilar. Adekvat o'zini o'zi [qadrlaydigan bolalar faol](#), ta'lim faoliyatida muvaffaqiyatga erishishga intilishadi. Ular maksimal mustaqillik bilan ajralib turadi. Ular o'zlarining sa'y-harakatlari bilan ta'lim faoliyatida muvaffaqiyatga erishishlariga ishonchlari komil. Bu ularning imkoniyatlari va qobiliyatlarini o'z-o'zini to'g'ri baholashga asoslanadi. Shunday qilib, yosh maktab o'quvchisi va o'zini etarli darajada hurmat qiladigan o'smir faollik, quvnoqlik, xushchaqchqlik, hazil tuyg'usi va xushmuomalalik bilan ajralib turadi. Ular o'z shaxsiyatining afzalliklari va kamchiliklarini ko'rishga qodir. Tanqidga chidamli. O'zini yuqori baholagan bolalar o'z imkoniyatlarini, ta'lim [faoliyati natijalarini](#), shaxsiy fazilatlarini ortiqcha baholaydilar. Ular o'zlari qila olmaydigan vazifalarni tanlaydilar. Muvaffaqiyatsiz bo'lgandan so'ng, ular mustaqil ravishda turib olishda davom etadilar yoki darhol obro'-e'tibor motivi bilan eng oson ishga o'tadilar.

O'zini past baholagan bolalar boshqacha yo'l tutishadi. Ularning asosiy xususiyati o'z-o'zidan shubhalanishdir. O'zlarining barcha tashabbuslari va ishlarida ular faqat muvaffaqiyatsizlikni kutishadi. O'zini etarli darajada hurmat qiladigan bolalar faol, topqir, quvnoq, o'z ishlarida xatolarni qiziqish bilan va mustaqil ravishda izlaydilar, o'z qobiliyatlariga mos keladigan vazifalarni tanlaydilar.

Yosh o'quvchilarda o'zini-o'zi hurmat qilishning etarli emasligi ularning xatti-harakati va shaxsiy xususiyatlarida aniq namoyon bo'ladi. Bolalar oson vazifalarni tanlaydilar. Ular, go'yo, o'z muvaffaqiyatlarini qadrlashadi, uni yo'qotishdan qo'rqishadi va shuning uchun ular ta'lim faoliyatining o'zidan biroz qo'rqishadi. O'zini past baholagan bolalarning normal rivojlanishi ularning o'z-o'zini tanqid qilish va o'ziga ishonchsizlik hissi kuchayishi bilan to'sqinlik qiladi. Ular faqat muvaffaqiyatsizlikni kutishadi. Bu bolalar ma'qullashga, o'zlarining hurmatini oshiradigan hamma narsaga juda sezgir.

O'quvchining o'zini o'zi qadrlashi o'qituvchining bahosiga va o'quv faoliyatidagi muvaffaqiyatga bog'liq.

Shuni esda tutish kerakki, bolalik davrida bolaning o'zini o'zi qadrlashi hali ham juda beqaror. Shuning uchun biz, ota-onalar va o'qituvchi pedagoglar har doim bolalarimizni qo'llab-quvvatlashimiz, rag'batlantirishimiz, kerak bo'lganda qullab quvvatlashimiz to'g'riligini tushunishimiz kerak.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Davletshin M.G., Mavlonov M.M, To'ychieva S.M. "Yosh va pedagogik psixologiya" T. TDPU, 2009 .
2. Dusmuxamedova SH.A., Tillashayxova X.A., Baykunosova G.Yu., Ziyavitdinova G.Z., "Yosh davrlari va pedagogik psixologiya" - Darslik Toshkent. Nizomiy nomidagi TDPU, 2020y.
3. G'oziyev Ye. "Ontogenez psixologiyasi".-T.: Noshir. 2010
4. Fennel M. O'z-o'zini hurmat qilishni qanday yaxshilash mumkin.- M.: AST, 2005y